Patrick Bernhart

BORIS

Bestemming bereikt

2019 Prometheus Amsterdam

Een eerdere editie van dit boek verscheen onder de titel *Boris – Klucht of koningsdrama?* in 2017. Deze nieuwe editie is door de auteur geheel bijgewerkt en geactualiseerd.

© 2019 Patrick Bernhart
Omslagontwerp Bart van den Tooren
Foto omslag Getty Images
Foto auteur Geert Snoeijer
Lithografie afbeeldingen BFC, Bert van der Horst, Amersfoort
Zetwerk Mat-Zet bv, Soest
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 4309 1

Voor mijn vader, groot liefhebber van de Britten, Londen en de auteur George Mikes, bekend van observaties als 'The British are brave people. They can face anything, except reality'

‘Zonder een spoor van ironie kan ik zeggen dat ik gezegend ben geweest met briljante vijanden. Ze hebben me laten lijden (ze waren niet voor niets vijanden), maar ik ben hun veel dank verschuldigd omdat ze mijn krachten hebben verdubbeld en me in nieuwe richtingen hebben gedreven.’

Edward O. Wilson – *Naturalist*

Woord vooraf

Van 1997 tot 2000 woonde en studeerde ik in Londen. Ik maakte deel uit van een groep van ongeveer 240 studenten die uit alle delen van de wereld afkomstig waren. Met een Canadese en twee Fransen woonde ik in een zijstraatje van Edgware Road, iets ten noorden van Hyde Park. In die buurt zijn veel restaurantjes en cafés uit het Midden-Oosten te vinden. Vlak bij ons appartement bevonden zich bijvoorbeeld Maroush, Ranoush Juice en Beirut Express, allemaal van dezelfde eigenaar. Onze huur betaalden we elke maand aan Mecca Limited, het bedrijfje van de verhuurder. Bij het Brexit-referendum van 23 juni 2016 stemde 65 procent van het betreffende kiesdistrict City of Westminster, dat grote delen van de Londense binnenstad ten noorden van de Theems bestrijkt, om in de Europese Unie te blijven.

Een van mijn studiegenoten heeft een joodse vader die voor de Tweede Wereldoorlog met zijn ouders vanuit Duitsland naar Engeland is gevlucht. Na de uitslag van het referendum – waarin die vader voor Leave stemde en

hij voor Remain – heeft mijn studiegenoot bij de Duitse ambassade in Londen een aanvraag gedaan om een Duits paspoort te krijgen. Hij kreeg te horen dat er normaal gesproken twee van dit soort aanvragen per maand werden ingediend, maar dat de ambassade na het referendum twintig verzoeken per dag ontving. Voor mijn studiegenoot is het belangrijk dat zijn kinderen in de Europese Unie kunnen leven als ze dat zouden willen.

In 1991 liep ik stage in Engeland. Twee maanden in Londen werden gevolgd door één maand in Bedford. Weg waren de zwarte taxi's, de rode dubbeldekkers en het mooie appartement in Little Venice. Er was maar weinig te doen in Bedford, een plaats met ongeveer 80.000 inwoners op circa 75 kilometer ten noorden van Londen. In Bedford hebben zich veel immigranten gevestigd: onder meer mensen uit Italië, India, Oost-Europa en het Midden-Oosten.

Wat ik me nog van die maand kan herinneren is de Engelse familie bij wie ik die maand woonde. Met de man des huizes keek ik vaak op de televisie naar sport. Zo was er een keer een bokswedstrijd te zien met de Engelsman Frank Bruno. Als ik nu op Wikipedia kijk, moet dit de partij tegen de Nederlander John Emmen zijn geweest. Het is logisch dat we die samen keken. Frank Bruno is een zwarte man en op een gegeven moment hoorde ik in de huiskamer apengeluiden. Ik keek opzij en zag dat het de man des huizes was. Hij vond dat Frank Bruno op een aap leek. Deze scène komt altijd naar voren als ik denk aan mijn tijd in Bedford.

In de drie kiesdistricten van Bedford (Bedford Borough, Central Bedfordshire en Luton) was het oordeel in 2016 eensgezind: Vote Leave oftewel Brexit.

Boegbeeld van de Vote Leave-campagne was Boris Johnson die door veel Britten op handen wordt gedragen. Waarom is dit zo? Was het gezien zijn levensloop logisch dat hij tegen de Europese Unie zou pleiten? En waarom deed hij dat? Wie is Alexander Boris de Pfeffel Johnson? Hij lijkt joviaal, onhandig en grappig, maar is er meer?

Het verhaal van Boris Johnson is er een van vallen en opstaan. Hij komt terug nadat hij verkiezingen verliest. Na aanvaringen op het werk, als journalist en als politicus, gaat hij gewoon door. Zelfs de aantijgingen dat hij een slechte leider en geen teamspeler is glijden van hem af. Na de Brexit-campagne wordt hij ondanks deze beschuldigingen benoemd als minister van Buitenlandse Zaken. Die functie vervult hij weinig succesvol en hij stapt voortijdig op. Een jaar later komt zijn droom uit en is hij premier van het Verenigd Koninkrijk.

Hoe staat deze man iedere keer weer op? Welke relatie heeft hij met zijn bazen en wat is zijn eigen leiderschapsstijl? Hoe is het hem gelukt premier te worden? Is het charisma, zijn het de nieuwe politieke verhoudingen, of kan simpelweg niemand hem stoppen, zelfs hijzelf niet?

Welke fouten hebben zijn voorgangers David Cameron en Theresa May gemaakt? Wat deed Boris Johnson goed? En hoe gaat hij zijn premierschap invullen? Met een Brexit waarvan de eerste fase drie jaar na het refe-

rendum nog niet is voltooid. Met Europese regeringsleiders die hem niet mogen. Met een oppositie die hem tegenwerkt. Sterker nog, met collega's en parlementariërs uit eigen partij die op de loer liggen en met grote delen van de bevolking die hem rauw lusten. Dat zijn enkele vragen die ik in dit boek wil beantwoorden.

Op Eton wordt de competitieve aard van de jonge Boris geprikkeld. Niet alleen bij de debatvereniging of op het rugbyveld, maar ook op de plank die voor de edele kunst van het kussengevecht wordt gebruikt.

1
Eton

Het is vrijdag 19 februari 2016. Politiek Nederland, in de eerste helft van 2016 voorzitter van de Europese Unie, ademt opgelucht uit als een eindeloze Brusselse top ten einde komt. Het is de bedoeling dat de top na een donderdag van voorwerk op vrijdagochtend met een 'English breakfast' en een akkoord eindigt. Maar de onderhandelingen duren maar voort. Het wordt geen ontbijt, brunch, lunch of high tea en zelfs geen diner. De Duitse bondskanselier Angela Merkel krijgt zo'n trek dat ze aan het begin van vrijdagavond de Brusselse binnenstad in loopt om een grote zak frites naar binnen te werken. Nadat het akkoord pas om tien uur 's avonds tot stand komt, twittert de Litouwse president: 'Akkoord over UK in EU. Het drama is voorbij.' Mark Rutte is positiever: 'Ik heb altijd gezegd dat Europa beter af is met Groot-Brittannië erbij.'

De relatie tussen de Europese Unie en Groot-Brittannië is immers het thema van de top. Premier David Cameron won de Britse verkiezingen een jaar eerder met de belofte een referendum te houden over het Britse

EU-lidmaatschap. Om dat referendum ook te winnen zijn Europese toezeggingen aan de Britten nodig. En die komen er. Zo zal het idee van een 'ever closer union' niet gelden voor de Britten en zullen ze minder financiële bijstand hoeven te leveren aan EU-werkers in Groot-Brittannië.

Volgens de weekendeditie van NRC *Handelsblad* doet het akkoord met de Britten er echter niet zo toe. De meeste kiezers zullen hun keuze tijdens de volgende maanden baseren op een keiharde rekensom: 'Wat leggen we in en wat krijgen we daarvoor terug?' Het zal gaan om een beslissing van het hoofd en niet van het hart. De pragmaticus David Cameron is volgens de krant daarom de beste voorman die de 'Remain'-campagne zich kan wensen. Bovendien heeft hij het geluk dat de lieden die voor 'Leave' pleiten geen charismatische leider hebben.

Cameron pakt door. Op zaterdag 20 februari komt zijn kabinet op 10 Downing Street bijeen voor een ingelaste vergadering, de eerste op een zaterdag sinds de Falklandoorlog van 1982. Na de vergadering loopt Cameron naar buiten met in zijn rechterhand een map met daarin een speech. Hij legt uit dat hij de kabinetsleden heeft bijgepraat over de speciale status die ze de avond ervoor voor de Britten in de wacht hebben gesleept. Waarna het kabinet overeen is gekomen dat het standpunt van de Britse regering is om lid te blijven van een hervormde Europese Unie.

Hij richt zich vervolgens tot het Britse volk en zegt

onder meer: 'Een van de grootste beslissingen die dit land in onze tijd zal nemen, komt dichtbij: of we in een hervormde Europese Unie willen blijven, of willen vertrekken. Deze keuze gaat naar het hart van het soort land dat we willen zijn. En de toekomst die we voor onze kinderen willen.

Individuele kabinetsleden zullen de vrijheid hebben om campagne te voeren al naar gelang hun voorkeur. Maar mijn verantwoordelijkheid als premier is om eerlijk te spreken over wat ik geloof dat het beste is voor het land. Ik houd niet van Brussel. Ik houd van Groot-Brittannië. We zijn Groot-Brittannië, we kunnen grootse dingen bereiken. Dat is niet de vraag in het referendum. De vraag is of we veiliger, sterker en beter af zullen zijn samenwerkend in een hervormd Europa of op onszelf.

Ik geloof dat we veiliger zullen zijn in een hervormd Europa omdat we met onze Europese partners over de grenzen heen kunnen samenwerken om terrorisme te bestrijden. Ik geloof dat Groot-Brittannië sterker zal zijn in een hervormd Europa omdat we vanbinnen een hoofdrol kunnen spelen in een van de grootste organisaties ter wereld. En ik geloof dat we beter af zullen zijn in een hervormd Europa omdat het Britse bedrijfsleven volledige toegang zal hebben tot de Europese interne markt, hetgeen banen, investeringen en lagere prijzen tot gevolg zal hebben.

Laat me duidelijk zijn: een vertrek uit Europa zou onze economische en onze nationale veiligheid bedreigen. Degenen die hiervoor pleiten bieden alleen risico in tijden van onzekerheid, een sprong in het diepe.

Drie jaar geleden beloofde ik het Britse volk dat ik een referendum zou houden. Nu doe ik die belofte gestand. Ik zal het parlement voorstellen om op donderdag 23 juni een referendum te houden. De keuze ligt in uw handen. Maar mijn advies is duidelijk. Ik geloof dat Groot-Brittannië veiliger, sterker en beter zal zijn in een hervormde Europese Unie.'

Het is een adequate speech. Niet een waarvan je steil achteroverslaat of die je verrast. Dat past ook niet bij Cameron, de man over wie gezegd wordt dat zijn publieke persoon samengesteld zou kunnen zijn uit suggesties van een focusgroep. Hij noemt drie argumenten (veiliger, sterker en beter af) en herhaalt ze. Ook wil hij duidelijk maken dat het niet gaat om het 'oude' Europa, maar om een hervormd Europa.

Maar of dat voldoende is? *The Daily Mail* kopt dezelfde dag: 'Call that a deal, Dave?' In een redactioneel commentaar laat *The Daily Telegraph* weten het verbazingwekkend te vinden dat Camerons bescheiden voorstellen zo'n worsteling nodig hadden om aanvaard te worden. En *The Times* vindt dat Cameron nu maar weinig keuze heeft anders dan het oude argument van stal te halen dat de belangen van Groot-Brittannië het best gediend zijn door een poging om Europa van binnenuit te hervormen. 'Hem zal een bikkelharde strijd wachten om dat te realiseren.'

*

Op dertienjarige leeftijd gaat David Cameron naar Eton, net als zijn vader en zijn oudere broer. Om hem van deze familieleden te onderscheiden wordt de jonge David op de kostschool 'Cameron Minor' genoemd. In het klassenbewuste Engeland wordt de familie van Cameron ook wel gekenschetst als 'upper-upper-middle class' met een vader die partner is bij effectenhandelaar en investmentbank Panmure Gordon & Co. Sterker nog, ook Camerons grootvader en overgrootvader waren partner in deze firma, die in 1876 was opgericht. De Camerons stammen af van koning Willem IV, maar dan wel via een onwettig kind dat hij, voordat hij koning werd, met een maîtresse had gekregen.

Op Eton maakt Cameron Minor weinig indruk. Als een leraar jaren later naar hem wordt gevraagd, moet die bekennen dat hij zich Cameron niet herinnert. Hij heeft vast gedaan wat hem gevraagd werd, aldus de leraar. Een andere leraar ontkent zelfs dat hij Cameron les had gegeven. Om later op zijn schreden terug te keren bij het zien van bewijs, maar stomverbaasd over zijn gebrek aan enige herinnering aan de jonge David Cameron.

Dat is bij een andere oud-leerling wel anders. Alexander Boris de Pfeffel Johnson komt twee jaar eerder dan Cameron aan op Eton, in 1977. En niet als een gewone leerling, maar als King's Scholar. Na een streng aanmeldingsexamen kwalificeert zich elk jaar een tiental leerlingen voor deze prestigieuze titel. Ze mogen KS achter hun naam zetten en wonen in een eigen huis dat

eenvoudigweg *College* heet. Op de kostschool die Eton is, nemen de zeventig King's Scholars een status aparte in tussen de andere 1200 jongens. Terwijl die andere leerlingen gekleed gaan in een uniform dat bestaat uit een wit overhemd met witte das, een zwart vestje onder een zwarte rok met lange slippen en een grijze streepjespantalon, dragen King's Scholars daar nog een zwarte toga overheen.

Zoals alles in Eton traditie ademt, zo ook bij de eerste keer dat die toga wordt gedragen. De nieuwbakken King's Scholars komen bijeen in een ceremonie die door de Provost, het schoolhoofd, wordt geleid. Hij maakt duidelijk dat de jongens uitverkoren zijn en toekomstige leiders. Dat ze een verantwoordelijkheid hebben en een lotsbestemming waarmee niet licht mag worden omgegaan.

Het schoolhoofd weet waar hij het over heeft: hoewel maar 7 procent van de Britse scholieren naar een privéschool gaat, is bijna een derde van de afgevaardigden in het parlement afkomstig van die scholen. In de top van de Britse journalistiek gaat het om meer dan de helft, in het leger en het rechtswezen bijna drie kwart. Van alle privéscholen is Eton de meest gerenommeerde. Bij de jongens wordt het gevoel aangewakkerd dat geen enkel doel te groot voor hen is.

Dat geldt ook voor 'Al' of 'Alex Johnson', zoals de nieuwe leerling wordt genoemd. Dezelfde leraar die zich Cameron niet kan herinneren, weet nog dat Johnson altijd meer wilde weten over een bepaald onderwerp. Dat hij

een veel betere leerling was dan hij zich voordeed. Hij was geen echte intellectuele hoogvlieger, maar een allrounder: erg goed in rugby en vooral een persoonlijkheid op school. Voor King's Scholars was dat ongebruikelijk, die waren in het algemeen meer met hun huiswerk en in hun eigen kring bezig.

Maar die persoonlijkheid ontstaat niet bij aankomst op Eton. Tijdens de eerste jaren is Johnson verlegen. In een later interview zegt hij over die tijd: 'Ik was een extreme nerd. Mijn idee van een leuke tijd was een bezoekje aan het British Museum in Londen.'

Wat daarbij meespeelt is dat zijn ouders in zijn tweede jaar op Eton aankondigen te gaan scheiden. Moeder Charlotte kan niet meer tegen de diverse affaires die vader Stanley eropna houdt. Als oudste zoon voelt Al, zoals hij ook in de familie wordt genoemd, zich verantwoordelijk voor zijn moeder. Jaren later zegt hij in een interview over die scheiding: 'Ja, ik vond het vreselijk dat ze uit elkaar gingen.' Het is een van de redenen waarom hij een schild optrekt om niet aan de buitenwereld te hoeven laten zien hoe hij zich echt voelt. Hij besluit zichzelf onkwetsbaar te maken.

In het derde schooljaar gaan zijn prestaties vooruit. Terwijl hij de eerste twee jaren achterblijft in de vakken natuurkunde, wiskunde en Engels, promoveert hij het jaar daarna in het vak Engels naar de beste groep. Wat hem altijd gemakkelijk afgaat zijn klassieke talen.

De schoolresultaten zijn voor iedere leerling inzichtelijk omdat ze publiek worden gemaakt. Het gaat zelfs zover dat elke jongen elk trimester een 'ranking' krijgt